

Venček domačih: Predmeti, Slovincem sveti. Ur. Jernej Mlekuž. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2015, 189 strani.

Spoznanju, da identifikacije niso nekaj naravnega in da niso nespremenljive, hitro sledi vprašanje: kako se torej vzpostavljajo in vzdržujejo. To velja tudi za identifikacijo s slovenskim narodom. In priznati je treba, da slovensko zgodovinopisje ter druge družboslovne in humanistične vede na to vprašanje še niso ponudili povsem zadovoljivih odgovorov. Postopno se sicer uveljavlja razumevanje slovenskega naroda kot modernega fenomena, toda tega, kako je identifikacija s njim postala del vsakdana večine prebivalstva slovenskega prostora, ne vemo prav dobro. Vemo pa, da bo odgovor treba iskati še kje drugje kot v precej dobro raziskani zgodovini nacionalistične politike in organizacij, ki jih je vzpostavila.

Del odgovora poskuša ponuditi zbornik, ki ga je uredil Jernej Mlekuž, raziskovalec z Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU. Sestavljajo ga urednikov uvod, njegovo poglavje o kranjski klobasi in poglavja Mojce Kovačič o harmoniki, Dimitrija Mlekuža o Vaški situli in Damirja Josipovića o prekmurski gibanici.

Mlekuž v odličnem uvodu z naslonitvijo na Billigov banalni nacionalizem prepričljivo pojasni, zakaj so tudi predmeti odigrali – in še igrajo – svojo vlogo pri širjenju in vzdrževanju slovenskega nacionalizma, in sicer kot del materialne kulture, s katero živimo vsak dan. Nacionalizem, pravi Mlekuž, ne more preživeti, če ostane le ideologija, ki se ne udejanja tudi v vsakdanjih praksah. Zato jih je vredno in potrebno raziskovati.

V prvem poglavju, ki ga je napisal urednik, je analiziran primer kranjske klobase (o tem je avtor pozneje napisal tudi knjigo *Kranjsko klobasanje: Slovenska zgodovina, kot jo pišejo packe kranjske klobase na časopisnem papirju*, Ljubljana, 2017). Mlekuž prepričljivo pokaže, kako je preprosta klobasa iz habsburške province postala del identifikacije s slovenstvom in naposled – sicer le med emigranti – zamenjala celo ime in postala slovenska klobasa. Rekonstruira pojavljanje v oglasih in časopisnih člankih, v novejši kulinarčni literaturi ter polemike okrog zaščite kranjske klobase, predvsem pa, kako se je v teh situacijah klobasa vzpostavljala kot atribut slovenstva. Kar je mogoče očitati poznavalsko in zanimivo napisanemu članku, ki se ne izogiba teoriji, je skoraj popolna odsotnost analize dejanskega delovanja klobase kot elementa banalnega nacionalizma. Je klobasa njenim jedcem res zbujala občutke, ki naj bi jih po mnenju piscev morala, ali pa

so jo razumeli le kot sredstvo za potešitev lakote? Za razliko od zastav, ki kot nacionalni simbol brez dvoma delujejo, tudi ko ne vihrajó, in podobnih vsakdanjih opomnikov na nacionalnost kot neogibno sestavino modernega sveta, ima namreč klobasa povsem drug namen. Lahko jo pojemo, ne da bi se ob tem spomnili, da je svet razdeljen na narode.

Seveda je virov, ki bi nam bolje osvetlili pomen kranjske klobase za vzpostavljanje in reproduciranje slovenstva kot relevantne identifikacijske kategorije, malo, sploh ko govorimo o začetnem obdobju nacionalizacije množic. Toda raziskave delovanja nacionalizmov na področju Habsburške monarhije so v zadnjem desetletju in pol prepričljivo pokazale, da je slika, ki jo dobimo z analizo časnikov in druge publicistike, pravzaprav fatamorgana, se pravi nekaj, kar so videli le nacionalisti, v realnosti pa ni obstajalo. Zato bi bil večji poudarek na drugih virih vsekakor potreben.

Tudi ostala poglavja na vprašanje, ali obravnavani predmeti, torej harmonika, Vaška situla in prekmurska gibanica, ljudi res vsakodnevno opominjajo na obstoj slovenskega naroda, ne odgovorijo zelo obširno, če si ga sploh zastavijo. Damir Josipovič tako v zadnjem poglavju predstavi dovolj prepričljivo hipotezo o transformaciji gibanice iz jedi premožnejših prebivalcev današnjega Prekmurja v reprezentativno sladico slovenske kulinarike, vendar bolj malo pove o tem, kako pomaga vzdrževati slovenski nacionalizem. Sta pa v poglavje namesto tega vključena povsem nepotrebna ekskurza o etimologiji besede in o prekmurščini. Poglavje Mojce Kovačič sicer natančno predstavi uveljavitev harmonike kot ljudskega instrumenta in njeno vlogo v glasbi danes, spet pa malo izvemo o tem, kdaj in zakaj je postala tudi nacionalni instrument. Dimitrij Mlekuž poglobljeno analizira vzroke za nacionalistično prilaščanje Vaške situle, materialnega ostanka preteklosti, in tudi, kako se ta pojavlja na državnih dokumentih. V tem je med analiziranimi predmeti situla izjema, ki se najbolj približa Billigovim ohlapnim zastavam. Toda vprašanje, ali ima pogled na situlske motive v potnem listu podobne učinke kot pogled na zastavo, ki visi nad vhodom v šolo ali občinski urad, ostaja slejkoprej neodgovorjeno.

Zbornik *Venček domačih* torej ponudi teoretsko prepričljiv pristop, ki pa ga v konkretnih študijah avtorji niso znali ali uspeli v celoti uporabiti. Zato se poglavja, ki so sicer zanimivo in relevantno branje, ne sestavijo v povsem prepričljivo celoto. Kljub navedenim pomanjkljivostim pa je knjiga važen prispevek, saj odpira inovativen in posnemanja vreden vpogled v uveljavitev in reprodukcijo slovenskega nacionalizma. Upajmo, da bo venček dopolnjen še s čim; potica in elanke se recimo ponujajo tako rekoč same.

Rok Stergar